

Ярина Хомцій, Мар'яна Нич

ПІДТРИМКА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ РОДИН МІЖ ІТАЛІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ. ДОСВІД ВБФ «ЗАПОРУКА»

Як відомо, кількість мігрантів з України, за різними оцінками, становить від 1,5 до 7 млн. осіб. Зокрема, за даними Світового банку, Україна в 2010 році була п'ятою у світі країною походження мігрантів (6,6 млн. осіб) [1].

Міграція з України до Італії є одним з основних коридорів зовнішньої міграції з України наприкінці 90-х років минулого – на початку цього століття. Мігранти з Західного регіону України, включно з Львівщиною, активно представляють цей міграційний вектор [3]. Характерною рисою міграції до Італії, на відміну від загального статевого розподілу мігрантів з України [4], є її переважно жіноче обличчя (понад 75 відсотків) [2].

Зазначене явище чинить вплив на обидві держави (походження і призначення мігрантів), суспільства та мігрантські родини. Одним з його наслідків стало масове формування транснаціональних сімей, які потребують послуг різного роду в обох країнах.

За таких обставин, беручи до уваги відсутність системної діяльності на державному рівні, у 2010 році «Запорука» спільно з партнерськими організаціями на теренах Львівщини започаткувала діяльність з підтримки транснаціональних сімей та окремих їх членів, які її потребують. Ця ініціатива була впроваджена за фінансового сприяння міської ради Мілану та UniCredit Foundation (обидві – Італія). **Основне завдання** – підтримка транснаціонального батьківства та зміцнення сімейних зв'язків між мігрантами та їхніми сім'ями на батьківщині.

Ми провадимо діяльність через інформаційний центр з питань міграції у Львові та за місцем знаходження груп прямих та непрямих бенефіціарів у селах та містечках Львівщини (у центрах зайнятості, школах, скайп-центрах): опрацьовуємо прямі запити осіб та проводимо просвітницьку діяльність з поширення інформації на міграційну тематику серед широкого кола осіб у зв'язку з відсутністю державних програм розповсюдження такої інформації і підготовки фахівців з цих питань. Наші послуги надаємо потенційним мігрантам, які перебувають на етапі прийняття рішення про міграцію, членам родин мігрантів, котрі

перебувають в Україні, та реемігрантам. У той же час партнерський центр при Благодійній асоціації «Солетерре» (Мілан, Італія) працює з мігрантами в Італії. Таким чином, діяльністю охоплено ключові категорії осіб, залучені до процесу міграції. У разі необхідності служби інформаційних центрів у двох країнах спільно надають транснаціональну підтримку окремим бенефіціарам чи транснаціональним сім'ям, використовуючи інноваційні методи та підсилюючи ефективність наданих послуг. Ми націлюємо сім'ї на спільний міграційний проект, у той же час враховуючи різні способи функціонування та розвитку транснаціональних сімей. Така двостороння співпраця дозволяє поєднувати потреби бенефіціарів з культурними особливостями і вимогами середовища. У ході взаємодії ми пересвідчилися у важливості командної роботи: це не два окремі колективи, а єдина транснаціональна команда.

За понад 2 роки нашої діяльності послугами партнерських центрів в Україні та Італії скористались **близько 1000 осіб**: більше 700 осіб в Україні та близько 250 осіб в Італії.

Для підвищення результативності роботи ми співпрацюємо з державними та недержавними організаціями. Взаємодія з центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та центрами зайнятості в населених пунктах Львівщини переросла в стійке партнерство, яке базується, з одного боку, на визнанні важливості окремих соціальних працівників у різних населених пунктах області, до яких сім'ї мігрантів можуть звернутись за державним захистом, а з іншого – на наявності на території спеціалізованого центру «Запоруки», до якого сім'ї можуть звернутися додатково (альтернативно) та безкоштовно. Роль інформаційного центру «Запоруки» посилюється, враховуючи недостатній рівень довіри до державних інституцій.

Основні напрями діяльності, проблеми та результати Служба психологічно-соціальної та юридичної підтримки

Протягом першого року діяльності ми зіткнулися з труднощами у залученні бенефіціарів в Україні, протягом першого року діяльності основна робота служби підтримки полягала у завоюванні довіри, налагодженні контактів з організаціями та прямими бенефіціарами, обміні досвідом, у т.ч. перейняття досвіду «Солетерре» у міграційній сфері у подібних проектах з іншими країнами (Марокко, Ель-Сальвадор), та визначенні стратегічних напрямків і методів діяльності служб. По завершенні цього етапу діяльності завдяки співпраці з

організаціями і усному поширенню інформації самими бенефіціарами, а також різноплановості запропонованих послуг і тематики консультацій звернення щодо отримання психологічних і юридичних послуг стали регулярними.

Робота психолога ведеться відповідно до програми психологічної підтримки (для педагогічних працівників, дітей, їхніх фактичних опікунів та безробітних) шляхом здійснення групової роботи та індивідуального консультування. За потреби як групова, так і індивідуальна робота здійснюється спільно з юристом.

Результатом роботи з педагогічними колективами шкіл міст Городок та Пустомити стало формування мультидисциплінарної команди з підтримки дітей трудових мігрантів та їх родин, що поєднують соціальну, психологічну та освітню роботу з учнівськими колективами. До команд увійшли завучі, психологи, соціальні педагоги, класні керівники. Результатом систематичної роботи стало усвідомлене сприйняття командою вчителів проблематики дітей трудових мігрантів, їх опікунів та активна співпраця з командою «Запоруки».

В основу роботи з дітьми покладена програма, затверджена Міністерством освіти і науки України, попередній досвід психолога «Запоруки». Програма вдосконалювалась у ході роботи, враховуючи поради педагогів та інших осіб (волонтерів-психологів з України та Італії), зі збереженням цілей основних програм для відповідного віку. Враховано основні потреби і проблеми дітей мігрантів, а також те, що ровесники дітей мігрантів через вікові особливості мають подібні проблеми і потреби. Робота з дітьми провадилась в основному у школах міст Пустомити та Городок.

За результатами реалізації Програми діти зміцнили та збагатились, по-новому відкрили для себе простір та фізичні відчуття, навчилися активізувати свою силу, усвідомлювати емоції та відчуття, взаємодіяти в групі, покращили навички самоконтролю, зміцнили довіру та віру в себе, розвинули безпосередність, спонтанність та творчість. Здійснено корекцію соціальних вмінь та навичок, пропрацьовано потреби дітей, надано знання та навички, які потрібні для розуміння та сприйняття подій, життєвих ситуацій, діти навчилися на них реагувати, приймати їх, будувати своє ставлення до подій та обставин життя. Відбувся обмін досвідом між дітьми, активне спілкування, а також зняття самотності, пустоти та непотрібності, підсилено позитивні емоції.

Залучення фактичних опікунів дітей мігрантів виявилось найпроблемнішим, враховуючи їхню зайнятість (молодь та опікуни середнього віку) або низьку суспільну активність (старші опікуни – бабусі/ дідусі). Тому протягом роботи за проектом ми експериментували з методами залучення до роботи цієї категорії осіб: організація культурно-масових заходів, робота на батьківських зборах, окремих заходів з опікунами за сприяння класних керівників та самостійно, використовуючи отримані контакти, за сприяння дітей.

Ці зустрічі були спрямовані на підвищення рівня обізнаності, підсилення їх ролей, підтримку родинних цінностей та зміцнення родинних взаємин, пробудження свідомості до особливих умов зростання дітей та потреби в новому ставленні, нових взаєминах, навиках спілкування для підтримки транснаціональних сімейних стосунків. Результатом роботи став сформований рівень довіри посилення ефекту занять з дітьми. Батьки та фактичні опікуни отримали нові знання, попрацювали у навиках, підвищили інтерес до стану розвитку та виховання дітей, а також отримали індивідуальні консультації.

Суттєвим підсиленням занять у січні-лютому 2012 року стало інтегрування до програми психолога Проекту театрального, танцювального та пластичного мистецтв, який спільно реалізований з психологами-випускниками Римського Університету. Цей проект був попередньо розроблений на основі програми «Запоруки», підсилив ті самі цілі та підкріпив її новими методами та інструментами роботи.

Апробовані програми можуть застосовуватись в інших школах, населених пунктах.

Частина усіх заходів юриста проводиться спільно з психологом, у т.ч. спільних тренінгів для безробітних, оскільки необхідність вирішення бюрократичних процедур у бенефіціарів іноді супроводжувалась супутніми психологічними чинниками: відсутністю усвідомленого вибору, психоемоційною напругою тощо.

Основні труднощі в роботі юриста полягають у перевірці достовірності інформації, яка стосується національного законодавства інших країн та практичного застосування законодавства державними та недержавними організаціями в різних країнах. Вони вирішувалися через формування методології консультування у транснаціональних випадках з юристом «Солетерре», залучення до діяльності Запоруки асистента/ перекладача, яка здійснила переклади основних

італійських законів, а також через обміни досвідом з іншими неурядовими організаціями.

Якщо на початку діяльності основні запити стосувалися роботи за кордоном та режимів в'їзду та перебування в країнах Шенгенського простору, то приблизно з середини 2011 року поступово збільшувалась кількість запитів, пов'язаних з сімейною тематикою: возз'єднання сім'ї, відвідання родичів за кордоном, правила виїзду неповнолітніх за кордон разом чи окремо від батьків, навчання за кордоном членів родин мігрантів тощо. Фокус діяльності змістився з категорії бенефіціарів «потенційні мігранти» на «членів родин мігрантів».

Таким чином реалізовано комплексну програму соціально-педагогічної та психологічної роботи з дітьми трудових мігрантів підтримки у 2 школах, надано 836 психологічних послуг 383 особам, з яких 154 індивідуальних та 416 юридичних консультацій для 310 осіб, у т.ч. 225 індивідуальних консультацій.

Сприяння транснаціональному спілкуванню

Завданням ініціативи, що має на меті полегшити спілкування між членами родин, є допомогти мігрантам в Італії та членам їх родин на батьківщині переглянути міграційний досвід та пов'язаний з ним проект сім'ї для того, щоб заохотити більшу участь кожного члена в функціонуванні транснаціональної сім'ї та обговоренні перспектив на майбутнє.

Розгортанню діяльності у цій сфері передувала організаційна, презентаційна та просвітницька робота, особливо в селах та містечках. У її ході ми зіткнулися з невідповідністю бенефіціарів в Україні визнавати потребу у спілкуванні, підтримці фахівцями сімейних відносин. Вони заявляли, що спілкуються телефоном один-два рази на тиждень. У той же час доведено, що ефективність та якість спілкування, незважаючи на відстань, збільшується у понад два рази при комунікації за допомогою візуальних складових (наприклад, міміки, жестів, які телефоном не передаються).

За роки міграції та ускладненої транснаціональної комунікації відбувалося «емоційне замерзання» сімей. Зв'язок децю відновлювався на час періодичного об'єднання мігрантів зі своїми сім'ями, як правило, на батьківщині під час відпусток (завдяки численним легалізаціям статусу мігранта). При повторних міграціях проблема відновлювалась.

Запроваджуючи службу підтримки транснаціонального

спілкування, в Україні було підтверджено актуальність можливості безкоштовного скайп-спілкування з рідними в селах і містечках, віддалених від Львова. В Італії ж більшість мігранток мали власні ноутбуки з Інтернетом, доступ на робочому місці, чи віддавали перевагу послугам Інтернет-кафе у вільні проміжки часу, тому робота в Італії спрямовувалася на актуалізацію спілкування на відстані.

В Україні «Запорукою» було організовано регулярне спілкування для транснаціональних сімей – організовано 7 скайп-центрів (м. Пустомити, м. Городок – за сприяння центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, 4 – м. Стрий, смт. Доброгостів Дрогобицького району – за підтримки програми IREX (програма «Бібліоміст») та у партнерстві з бібліотеками), послугами яких скористалося 199 осіб.

Підтримка транснаціональної комунікації провадилася шляхом проведення просвітницьких заходів – групових зустрічей з бенефіціарами з метою популяризації скайп-центрів в центрах зайнятості і бібліотеках та організації обміну думок на міграційну тематику.

Ми забезпечили регулярне розповсюдження листівок інформаційного та психологічного характеру в РЦЗ, скайп-центрах, школах для полегшення та сприяння більш усвідомленому транснаціональному спілкуванню.

За результатами роботи сформовано модель діяльності скайп-центру, яка повністю чи частково використовується для інших центрів: навчання спілкуванню місцевих референтів, поширення інформаційних матеріалів психолога та технічного характеру, тренінги психологічного та юридичного характеру на міграційну тематику на основі зворотного зв'язку з користувачами центру.

Актуальність цього напрямку підтверджується виникненням подібних ініціатив в інших регіонах України.

Діяльність з **соціально-економічної реінтеграції реемігрантів** та зокрема сприяння розвитку форм сімейного бізнесу провадилась у тісній співпраці з Західноукраїнським центром «Жіночі перспективи» шляхом:

- здійснення аналізу ринку праці та розвитку підприємництва у Львівській області;
- організації та проведення курсу «Основи малого підприємництва» для членів родин мігрантів в Італії та

реемігрантів, мотивованих до започаткування власного бізнесу;

- конкурсного відбір кращих бізнес-планів;
- надання безповоротної фінансової допомоги та експертного супроводу на етапі започаткування власної справи.

Вагомим результатом курсу стали 12 бізнес-планів учасників, які заявили про участь у конкурсі та були подані на оцінку експертній комісії, до складу якої увійшли «Запорука», «Жіночі перспективи», «Soleterre» та консалтингова компанія «Глобус», яка була залучена для рецензування та здійснення зовнішньої незалежної експертної оцінки на предмет життєздатності бізнес-ідей. Таким чином, після проходження усіх етапів конкурсного відбору автори 4-х бізнес-планів були відібрані для подальшого експертного супроводу у відкритті власної справи та надання безповоротної фінансової допомоги для започаткування власного бізнесу.

Переможцями за підтримки ЗУЦ «Жіночі перспективи» були підготовлені остаточні бізнес-плани та фінансові пропозиції, які стали додатками до укладених у жовтні 2011 року договорів між «Запорукою» та кожним з переможців, з передбаченням у них, окрім фінансової допомоги за схемою 3х1, і координаційну роботу «Запоруки» та консультаційну експертну підтримку «Жіночих перспектив».

Триває завершальний етап щодо початку діяльності кожним з учасників.

Переважає більшість учасників на час відбору на курс «Основи малого підприємництва» не мали відповідної освіти, тому підтримка проекту стала для них хорошим способом отримати необхідні теоретичні та практичні знання для започаткування власної справи. Переможці отримали фінансову підтримку, а також експертний супровід. У складних економічних умовах у країні це додало їм сміливості до створення сімейного бізнесу та самозайнятості, а також долання викликів, які поставали перед ними, та при самостійному веденні бізнесу могли змусити відмовитись від реалізації ідеї.

Діяльність Інформаційного центру з питань міграції при Всеукраїнському благодійному фонді «Запорука», враховуючи актуальність, продовжується за всіма напрямками зі збереженням

характеру транснаціональної підтримки. Сформовані моделі діяльності можуть використовуватись державними та недержавними організаціями, у тому числі при формуванні відповідних програм.

Література:

1. The World Bank. Migration and remittances 2011. Factbook 2011. – Р.3. – режим електронного доступу: <http://siteresources.worldbank.org/INTLAC/Resources/Factbook2011-Ebook.pdf>.
2. Дані ISTAT (італійського національного інституту статистики)
3. Зовнішня трудова міграція населення України. – К., 2009. – 120с. – с.34. – Режим електронного доступу: <http://www.openukraine.org/doc/ВК-MIGR-END.pdf>.
4. Міжнародна організація з міграції. Представництво в Україні. Міграція в Україні. Факти і цифри. – Вересень, 2011. – Режим електронного доступу: http://iom.org.ua/ua/pdf/Facts&Figures_b5_ua_f.pdf.